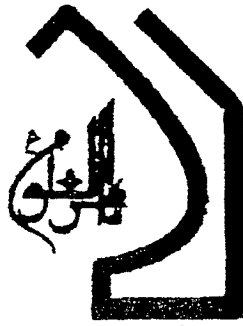

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۲۳۷۹

دانشگاه باقر العلوم (ع)

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی

عنوان پایان نامه:

مشارکت سیاسی زنان از دیدگاه امام خمینی (ره)

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر آل غفور

استاد مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر لک زائی

نگارنده:

فاطمه کاشف الغطاء

تابستان ۱۳۸۵

۱۳۸۷ / ۳ / ۲۳

۹۸۴۱

دانشگاه باقر العلوم

بسمه تعالی

صورت جلسه دفاع از پایان نامه تحصیلی

تاریخ: ۱۵/۷/۸۰
شماره: ۱۵۷/۱۳۳/۱
پیوست:

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از الطاف حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه خانم آقای **فاطمه کاتبی** دانشجوی رشته **مدیریت** گرایش **در مقطع ارشد** تحت عنوان **سنت رکت سبیلی زبان از دیدگاه امام خمینی** در تاریخ **۲۸/۶/۸۰** با حضور هیأت داوران مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم (ع) برگزار گردید. نظر هیأت داوران به شرح زیر اعلام می گردد:

قبول با امتیاز عالی
نمره ۱۹
 دفاع مجدد
 غیر قابل قبول

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
(۱) استاد راهنما	جناب آقای دکتر آل احمدی		
(۲) استاد مشاور (۱)	جناب آقای دکتر کف زایی		
(۳) استاد مشاور (۲)			
(۴) استاد ناظر	جناب آقای دکتر محمدی		
(۵) نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی	جناب آقای دکتر نوروزی		
نام و امضای مسئول امور پایان نامه ها			
نام و امضای مدیر برنامه ریزی و خدمات آموزشی			

توضیح: باتوجه به آیین نامه پایان نامه های مؤسسه امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص می گردد.

الف) کارشناسی	ب) کارشناسی ارشد
۱- نمره ۱۸ الی ۲۰ عالی	۱- نمره ۱۸ الی ۲۰ عالی
۲- نمره ۱۶ الی ۱۷/۹۹ بسیار خوب	۲- نمره ۱۶ الی ۱۷/۹۹ بسیار خوب
۳- نمره ۱۴ الی ۱۵/۹۹ خوب	۳- نمره ۱۴ الی ۱۵/۹۹ خوب
۴- نمره ۱۰ الی ۱۳/۹۹ قابل قبول	۴- نمره ۱۲ الی ۱۳/۹۹ قابل قبول
۵- نمره کمتر از ۱۰ غیر قابل قبول	۵- نمره کمتر از ۱۲ غیر قابل قبول

* محاسبه میانگین ارزشیابی اعضای هیأت داوران توسط نماینده شورای پژوهشی انجام می گیرد.

تقدیر و تشکر

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

هر موفقیتی در زندگی کسب کردم مدیون فداکاریهای پدرم هستم که هرچند از نعمت وجودش محروم شده‌ایم ولی حضورش و دعای خیرش قوت قلبمان است و مادرم که اکنون هم مادر است و هم پدر و در لحظه‌های نبودن پدر به او پناه می‌بریم.

برخورد لازم می‌دانم از استاد بزرگوار حجة الاسلام و المسلمین دکتر آل غفور به خاطر حق‌پدیری و استادی که بر من دارند تشکر نمایم.

از حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر لک زایی که زحمت مشاوره‌ی این پایان‌نامه را عهده‌دار شدند نهایت تشکر را دارم.

از زحمات و راهنمائیهای همسرم جناب حجة الاسلام و المسلمین حسینی و خانواده‌ام که در راه تدوین پایان‌نامه همراه بودند تشکر می‌نمایم.

از کادر علمی و اجرایی دانشگاه باقر العلوم (ع) و به ویژه از پرسنل زحمت‌کش کتابخانه نیز تشکر می‌نمایم.

در پایان از حجة السلام و المسلمین جناب آقای هوشیاری مدیریت محترم پژوهش‌موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) و پرسنل زحمت‌کش کتابخانه تخصصی امام خمینی (ره) که در راه تدوین این پایان‌نامه باینده همکاری نمودند، کمال تشکر را دارم.

تقدیم به :

« روح پاک پدرم و داستان مهربان مادرم »

بیت

چکیده پایان نامه

عنوان پایان نامه: مشارکت سیاسی زنان از دیدگاه امام خمینی (ره).....
نام و نام خانوادگی دانشجو: فاطمه کاشف الغطاء..... رشته: علوم سیاسی (اندیشه سیاسی). مقطع: کارشناسی ارشد.
استاد راهنما: حجة السلام والمسلمین دکتر آل غفور.....
استاد مشاور: حجة السلام والمسلمین دکتر لک زائی.....
تاریخ تصویب:..... تاریخ دفاع:.....

در این پژوهش به بررسی نظر امام (ره) در مورد عوامل مؤثر بر افزایش مشارکت سیاسی زنان پرداختیم. از آنجا که از لحاظ زمانی مقطع پس از پیروزی انقلاب اسلامی مدّ نظر بود و به نوعی نظرات امام (ره) در این دوره به عمل تبدیل شده است از چارچوب مطرح شده در کتاب مشارکت سیاسی توسط میلبراث استفاده شده که شاخصهای عملی را در مورد مشارکت سیاسی ارائه داده است. عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی در قالب عوامل اجتماعی - اقتصادی و سیاسی مطرح شده است. عوامل اجتماعی - اقتصادی از جمله میزان تحصیلات، شغل، شرایط خانوادگی، محل اقامت و مذهب است که در این پژوهش در مورد ایران مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه به بررسی دیدگاه امام (ره) راجع به زنان پرداخته شد. جریان انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی (ره) باعث شد که زنان هم از لحاظ فکری و هم از لحاظ عملی به جایگاه واقعی خود که اسلام مشخص کرده است برسند. به نظر امام (ره) زن و مرد از لحاظ حقوق انسانی و اجتماعی مساوی هستند و در صورت رعایت موازین اسلامی از جانب همه هیچ مانعی برای مشارکت سیاسی زنان وجود ندارد بلکه دخالت در سرنوشت خود حق زنان است و در شرایط فعلی حضور آنان در صحنه‌های سیاسی نه تنها حق بلکه تکلیف آنان است؛ به این ترتیب برخورداری از تحصیلات و شغل مناسب در کنار عامل مذهب و در پیوند با ارتقاء سایر شاخصها در کنار رفع موانع حقوقی و ساختاری باعث یک تحول اساسی در وضعیت مشارکت سیاسی زنان در ایران شده است هر چند در سطوح بالای مدیریتی کشور هنوز جای زنان مدیر این مرز و بوم خالی است.

فهرست مطالب

- مباحث مقدماتی..... ص ۱
- ۱- بیان مسأله..... ص ۲
- ۲- اهمیت و فایده موضوع..... ص ۳
- ۳- سابقه پژوهش..... ص ۴
- ۴- سوال اصلی پژوهش..... ص ۶
- ۵- فرضیه پژوهش..... ص ۶
- ۶- سوالات فرعی پژوهش..... ص ۶
- ۷- پیش فرضهای پژوهش..... ص ۷
- ۸- اهداف پژوهش..... ص ۷
- ۹- روش گردآوری اطلاعات..... ص ۸
- ۱۰- سازمان دهی پژوهش..... ص ۸
- فصل اول: مباحث نظری..... ص ۹
- الف- چارچوب نظری..... ص ۱۰
- مقدمه..... ص ۱۰
- سلسله مراتب مشارکت سیاسی..... ص ۱۴
- وضعیت اقتصادی-اجتماعی (طبقه)..... ص ۲۰
- سن و شرایط خانوادگی..... ص ۲۲
- تحصیلات..... ص ۲۴
- مذهب..... ص ۲۸
- محل اقامت..... ص ۲۹

- درآمد ص ۳۲
- اشتغال ص ۳۴
- تفاوت‌های جنسیتی ص ۴۰
- ب- مفاهیم ص ۴۲
- شرایط زمانی و مکانی ص ۴۲
- جایگاه مردم در نظام جمهوری اسلامی ص ۴۷
- الف - حاکمیت مردم از دید امام خمینی (ره) ص ۴۷
- ب - حقوق مردم ص ۵۰
- مشارکت سیاسی ص ۵۵
- فصل دوم: جایگاه زنان در اندیشه امام خمینی (ره) ص ۵۹
- جایگاه سیاسی زنان در تاریخ ایران ص ۶۰
- جایگاه زنان در اندیشه امام خمینی (ره) ص ۶۳
- تأثیر عوامل سیاسی بر مشارکت سیاسی زنان در ایران ص ۶۸
- فصل سوم: تأثیر عوامل اجتماعی-اقتصادی بر مشارکت سیاسی زنان در ایران ص ۷۶
- مقدمه ص ۷۷
- اشتغال ص ۷۸
- اشتغال زنان در ایران ص ۸۳
- تحصیلات ص ۸۹
- محل اقامت ص ۹۶
- زنان روستایی ص ۹۸
- شرایط خانوادگی ص ۱۰۰
- مؤلفه‌های شخصی ص ۱۰۱
- جمع بندی ص ۱۰۳
- فصل چهارم: فصل جدید مشارکت سیاسی زنان ص ۱۰۵
- مقدمه ص ۱۰۶
- سلسله مراتب مشارکت سیاسی زنان در انقلاب اسلامی ص ۱۰۸
- حضور فعال زنان در رأی گیریها پس از پیروزی انقلاب اسلامی ص ۱۱۴
- مشارکت زنان در دوران جنگ تحمیلی ص ۱۱۶

- سلسله مراتب مشارکت سیاسی زنان در دوران تثبیت نظام جمهوری اسلامی ایران .. ص ۱۱۸
- زمینه‌های سیاسی افزایش مشارکت زنان از دیدگاه امام خمینی (ره)..... ص ۱۱۹
- زمینه‌های سیاسی افزایش مشارکت زنان در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران .. ص ۱۲۲
- جستجوی مقامات سیاسی رسمی توسط زنان در ساختار قدرت ص ۱۲۹
- احراز مقامات رسمی سیاسی زنان زنان در ساختار تصمیم‌گیری..... ص ۱۳۲
- مجلس شورای اسلامی ص ۱۳۳
- شوراهای محلی..... ص ۱۳۳
- شوراهای عالی ص ۱۳۴
- جستجوی مقامات سیاسی غیر رسمی (زنان در بخش خصوصی)..... ص ۱۳۴
- عضویت در سازمانهای رسمی سیاسی (احزاب)..... ص ۱۳۵
- عضویت در سازمانهای شبه سیاسی (سازمانهای ویژه زنان)..... ص ۱۳۶
- نتیجه‌گیری ص ۱۳۹
- فهرست منابع..... ص ۱۴۸

مباحث مقدماتی

- طرح تحقیق

۱- بیان مسأله: امام خمینی (ره) یکی از شخصیت‌های تأثیرگذار در عصر حاضر است که دیدگاه‌های خاص ایشان در مورد ماهیت حکومت به دیگرگونی نظام سیاسی حاکم در ایران انجامید. آنچه باعث شد که دیدگاه امام (ره) این‌گونه توسط مردم حمایت شود آن بود که ایشان با توجه به عمق باور و ایمان ملت نظام سیاسی‌ای مبتنی بر مذهب ترسیم کردند، به همین دلیل پژوهش در ابعاد نظری و عملی دیدگاه امام (ره) در مسایل سیاسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ از سوی دیگر یکی از مسایلی که در نظام جمهوری اسلامی ایران از اهمیت برخوردار است، میزان بالای مشارکت مردمی به منظور حمایت و تضمین بقای این نظام است. در این میان نقش زنان و مشارکت آنان در سیاست چه در مرحله پیروزی انقلاب و چه در مرحله تداوم آن حایز اهمیت است. امام خمینی (ره) همواره در رهنمودهای عملی خود از نقش زنان در به ثمر رسیدن

انقلاب و تداوم نظام جمهوری اسلامی تجلیل کرده و خواستار مشارکت بیشتر آنان بوده‌اند. این پژوهش بر آن است که به بررسی ابعاد مسأله‌ی مشارکت سیاسی زنان در چارچوب نظام فکری امام(ره) بپردازد.

۲- اهمیت و فایده‌ی موضوع: رسم این است که در آغاز مباحث سیاسی پیرامون

حوزه‌ی مطالعات زنان برای بیان اهمیت موضوع با این جمله آغاز می‌کنند که زنان نیمی از جمعیت جامعه هستند لکن به نظر می‌رسد که باید با دیدی فراتر به این مقوله نگریست، لاقلاً در جوامعی چون ایران که نهاد خانواده هنوز رکن اساسی جامعه را تشکیل می‌دهد زنان شاید به لحاظ کمی نیمی از جمعیت جامعه باشند لکن به لحاظ کیفی با نقش مؤثری که در چارچوب خانواده در زمینه امور تربیتی ایفا می‌کنند، جایگاهی فراتر از شاخصه‌های ظاهری مشارکت سیاسی را در امر توسعه سیاسی دارد هستند، لذا باید به قابلیت زنان به دید زیر ساختی مؤثر برای توسعه مشارکت سیاسی توجه کنیم. همین عامل باعث اهمیت مباحث سیاسی مربوط به زنان می‌شود. در ایران با توجه به اینکه استقرار نظام جمهوری اسلامی در عرصه‌ی نظر و عمل برگرفته از دیدگاه امام راحل(ره) است بنابراین سیری در اندیشه‌های امام(ره) در خصوص مشارکت سیاسی زنان جایگاهی با اهمیت را در برنامه ریزی‌های پژوهشی خواهد داشت.

نتایج این پژوهش عملاً می‌تواند مورد استفاده‌ی نهادهای تصمیم ساز امور زنان باشد. یکی

از مهمترین این نهادها مجلس شورای اسلامی است که با تصویب قوانین حامی توسعه مشارکت

اجتماعی زنان در همه عرصه‌ها می‌تواند گام مهمی برای عملی شدن رهنمودهای امام راحل (ره) در جهت هموار کردن شرایط برای افزایش مشارکت سیاسی زنان، بردارند از جمله دیگر سازمانها مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری است که با توجه با ارتباطی که با قوهی مجریه دارد می‌تواند از امکانات اجرایی آن قوه در جهت اجرای بهتر مصوبات مجلس و یا طرحهای دیگر استفاده کند، به طوری کلی نتایج کاربردی این پژوهش مورد استفاده‌ی همه نهادهایی است که به طور تخصصی به مسایل سیاسی زنان توجه دارند. در سطوح فردی این تحقیق می‌تواند راهنمای عمل زنانی باشد که به پایداری و تداوم نظام، با توجه به مشارکت فعالانه‌ی خود می‌اندیشند.

۳- سابقه پژوهش: در خصوص اندیشه سیاسی حضرت امام (ره) تا به حال کتب و مقالات فراوانی نوشته شده است که کلیت نظام فکری ایشان را در باب سیاست مطرح می‌کند؛ به خصوص نظریه ولایت فقیه امام در کتب معتبر بسیاری تشریح شده است. در چند سال اخیر حرکتی در جهت پژوهش مصادیق جدید در مباحث سیاسی که در جامعه مطرح شده، آغاز گردیده است و تلاش شده با توجه به منابع به یادگار مانده از امام (ره) اعم از کتب و تألیفات و سخنرانی‌ها و مصاحبه‌ها به شناختی کامل از دیدگاه امام راحل (ره) دست یابیم. در خصوص مشارکت سیاسی از دید امام مستقلاً کتبی چند تألیف شده، از جمله «مشارکت سیاسی از دید امام خمینی (ره)» اثر محمد حسین ملایری و «مشارکت سیاسی از دید امام (ره)» اثر سید علی اصغر

حسینی، در این منبع پس از طرح مباحث تئوریک به بحث در خصوص جایگاه مشارکت سیاسی در توسعه، بررسی اندیشه سیاسی امام(ره) و تبیین مشارکت سیاسی در اندیشه سیاسی امام(ره)، پرداخته شده است. «زنان و مشارکت سیاسی» عنوان مقاله‌ای است که خانم مریم السادات زهرایی (رئیس شعبه هفتم بدوی) در نشریه حامی (شماره ۵) به چاپ رسانده، این مقاله به طور کلی به بررسی مشارکت سیاسی و اجتماعی زنان پرداخته و در ضمن مقاله اشاره‌ای کوتاه به نظر امام خمینی (ره) در خصوص مشارکت سیاسی زنان دارد. خانم زهرایی با اشاره به اصل حق دخالت انسانها در سرنوشت خود معتقد است که امام مشارکت سیاسی را برای زنان و مردان جامعه نه تنها به حق اجتماعی و سیاسی بلکه یک تکلیف شرعی می‌دانستند و این قسمت را با این جمله از امام پایان می‌دهند که: «خانمها حق دارند در سیاست دخالت بکنند، تکلیفشان این است.» برخی کتب دیگر هم بحث مشارکت سیاسی زنان را با همین عنوان دنبال کرده‌اند از جمله کتاب «مشارکت سیاسی زنان در ایران» اثر نسرین مصفا، «مشارکت سیاسی زنان: موانع و امکانات» اثر مهرانگیز کار و «مشارکت سیاسی زن: دیدگاهی اسلامی» اثر هبه رفوف. هر کدام از این آثار به تناسب به بررسی وضعیت مشارکت سیاسی زنان در ایران، توجه به موانع قانونی و امکانات عملی اعمال حقوق سیاسی زنان و تفحص در منابع اسلامی برای دست یابی به طرحی جامع برای عمل سیاسی زنان مسلمان، پرداخته‌اند. دکتر افتخاری در تلاشی برای تشریح دیدگاه امام خمینی (ره) در خصوص رابطه قدرت و جنسیت در مقاله‌ای تحت عنوان «قدرت، جنسیت و نقش اجتماعی و سیاسی زن از دیدگاه امام خمینی (ره)» به طرح مباحث فمینیستی و نظر امام(ره)

در مورد فعالیت زنان در مسایل سیاسی پرداخته است. این مقاله در مجموعه‌ای تحت عنوان «زن و مشارکت سیاسی-اجتماعی» به چاپ رسیده است. با این همه، جای منبعی که به طور مستقل به طرح دیدگاه امام (ره) در مورد مشارکت سیاسی زنان بپردازد، هنوز خالی است.

۴- سوال اصلی پژوهش:

زمینه‌های افزایش مشارکت سیاسی زنان از دیدگاه امام خمینی (ره) چیست؟

۵- فرضیه‌های پژوهش: امام خمینی (ره) با در نظر گرفتن شرایط زمانی و مکانی و

با توجه به جایگاه مردم در نظام جمهوری اسلامی، معتقد بودند که مهیا کردن عوامل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی از زمینه‌های اصلی افزایش مشارکت سیاسی زنان در جمهوری اسلامی است.

۶- سوالات فرعی:

- جایگاه زنان در اندیشه‌ی امام خمینی (ره) چیست؟
- تأثیر عوامل اقتصادی بر مشارکت سیاسی زنان از دیدگاه امام خمینی (ره) چیست؟
- تأثیر عوامل اجتماعی بر مشارکت سیاسی زنان از دیدگاه امام خمینی (ره) چیست؟
- تأثیر عوامل سیاسی بر مشارکت سیاسی زنان از دیدگاه امام خمینی (ره) چیست؟

- جایگاه مشارکت سیاسی زنان در ایران چگونه است؟ (با تأکید بر دیدگاه امام (ره))

۷- پیش فرضهای پژوهش:

۱- امام خمینی (ره)، بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، در عرصه‌ی سیاسی معتقد به حق

دخالت انسانها در سرنوشت خود بودند و در این میان تفاوتی میان زن و مرد قایل

نبودند. (صحیفه نور، ج ۶، ص ۳۰۱)

۲- ذهنیت فردی، متغیرهای محیطی و موقعیت اجتماعی - اقتصادی از عوامل مؤثر بر

مشارکت سیاسی افراد است.

۸- اهداف پژوهش:

در گذشته به علت اینکه رژیم سیاسی در نظر مردم نامشروع بود مشارکت سیاسی حتی

در برخی مصادیق در خصوص مردان با دیده تردید و عدم مشروعیت نگریسته می‌شد، اما با

استقرار نظامی دینی و مردم سالار، به گونه‌ی دیگری با مسایل سیاسی برخورد می‌شود. یکی از

حساس‌ترین مسایل بحث مشارکت سیاسی زنان است که در واقع نتیجه‌ای از فعالیتهای اجتماعی

آنان است. امام خمینی (ره) از جمله کسانی است که از ابتدا معتقد به آزادی انسان و حق او بر

تعیین سرنوشت خود بود. لکن شرایط اجتماعی نامناسب در عصر پهلوی و عدم حاکمیت واقعی

آراء مردم باعث شد که موضع‌گیری امام با دیدی ظاهری مخالف با مشارکت سیاسی زنان باشد

ولی ملاک اهمیت و دخالت عنصر زمان و مکان در سیستم فکری فقه پویا باعث می‌شد که امام(ره) آن شرایط را مخرب شخصیت واقعی زن مسلمان بدانند؛ پس از انقلاب اسلامی به دلیل استقرار حکومتی اسلامی به مسأله‌ی مشارکت سیاسی زنان با دیده‌ی جدیدی نگریسته شد. امام (ره) به این نکته واقف بودند که بحران مشارکت در یک نظام بحران مشروعیت را در پی خواهد داشت و نظام سیاسی‌ای که قادر به پیشگیری از بحران مشارکت نباشد باید منتظر فروریختن پایه‌های مشروعیت خویش باشد لذا در صدد برآمدند که زمینه را برای مشارکت اجتماعی و سیاسی برای زنان در قالب نظام جمهوری اسلامی، مهیا کنند. هدف از این پژوهش شناخت بیشتر از دیدگاه امام (ره) در این رابطه است.

۹- روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها: کتابخانه‌ای

۱۰- سازمان دهی پژوهش: پس از طرح و توضیح مفاهیم اساسی پژوهش و ارائه چارچوب نظری در فصل اول، فصول پایان نامه بر اساس سوالات فرعی طرح شده به این ترتیب تنظیم شد: فصل دوم به طرح بحث مباحث فکری در مورد زنان در ایران و دیدگاه امام (ره) راجع به زنان پرداخته شد در فصل سوم تأثیر فاکتورهای چون سن، وضعیت تأهل و اقامت در شهر یا روستا بر مشارکت سیاسی زنان سنجیده می‌شود. در فصل چهارم به بررسی سطح و انواع مشارکت سیاسی زنان در ایران و نتیجه‌گیری در مورد موضوع مورد بحث پرداخته شده است.

فصل اول

مباحث نظری

الف: چهارچوب نظری

- مقدمه

مشارکت سیاسی درگیر شدن فرد در سطوح مختلف فعالیت در نظام سیاسی از عدم درگیری تا احراز مقام سیاسی رسمی است.^(۱) مشارکت سیاسی را می‌توان در قالب نظریه‌های مختلفی بررسی کرد: نظریه‌های ابزاری، مشارکت را وسیله‌ای برای یک هدف یعنی دفاع یا پیش برد یک فرد یا گروهی از افراد و سدی در برابر جباریت و استبداد در نظر می‌گیرند. بنابراین نظریه پردازان ابزار گرا استدلال می‌کنند که افراد بهترین داور منافع خودشان هستند. حکومتی که مردم در آن مشارکت داشته باشند کارآمدتر است، افرادی که از تصمیمات تأثیر می‌پذیرند حق دارند در گرفتن تصمیمات شرکت داشته باشند و مشروعیت و حکومت بر مشارکت استوار است. بنابراین وارثان نهایی نظریه ابزاری فایده گرایان و کثرت گرایان هستند.

۱- مایکل راش، جامعه و سیاست: مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی، تهران: سمت، ۱۳۷۷.

نظریه تکاملی استدلال می‌کند که شهروند آرمانی یک شهروند مشارکت‌کننده است و بنابراین مشارکت، اعمال مسؤلیت اجتماعی در نظر گرفته می‌شود. مشارکت یک تجربه یادگیری است که شهروند را نه تنها آگاه از حقوق خود بلکه آگاه از وظایف و مسؤلیت‌هایش پرورش می‌دهد. چنین دیدگاهی در آثار ارسطو، جان استوارت میل، دوتوکویل و روسو یافت می‌شود و نیز بخش مهمی از اندیشه‌های محافظه‌کارانه و سوسیالیستی به این دیدگاه اعتقاد دارند، اما برای محافظه کار تأکید بر فرد شهروند مسئول و بنابراین بر عمل فردی و برای سوسیالیست تأکید بر مسؤلیت جامعه در قبال فرد و بنابراین بر عمل جمعی است.

نوع دیگر انگیزش مبتنی بر اقتصاد است و شاخص‌ترین نظریه پرداز این دیدگاه آنتونی داونز^(۱) در کتاب نظریه اقتصادی دموکراسی^(۲) است. او یک نظریه نیرومند از مشارکت ارائه می‌کند که اگر چه تماماً محدود به رفتار رأی دادن می‌شود می‌توان آن را بر سطوح و انواع دیگر مشارکت تطبیق داد. داونز یک فرد محاسبه‌گر عقلانی را مطرح می‌کند که می‌کوشد هزینه‌ها را به حداقل و منافع را به حداکثر برساند و در سیستمی عمل می‌کند که در آن احزاب برای به حداکثر رساندن رأی فعالیت می‌کنند و شهروندان به طور عقلانی رفتار می‌کنند. این نظریه‌ای است که در عین حال که درک آن آسان است، اثبات یا ابطال آن آسان به نظر نمی‌رسد. با وجود این ممکن است عملکرد احتمالی آن را با بررسی تعداد شرکت‌کنندگان در انتخابات نشان داد. تبیین داونز این است که انتخابات مهم در منافع افراد تأثیر می‌گذارند؛ افراد بیشتر احتمال دارد بتوانند در نتیجه انتخاباتی

1- Anthony Downs

2- An Economic Theory of Democracy